

de mos

Jaargang 36
Juni 2020

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

6

nidi

50
jaar

inhoud

- 1 **Jonge wetenschappers moeten lange adem hebben**
- 4 De afschrikkende werking van Trump
- 5 **De gelukspaaradox van de verstedelijking**
- 8 **Jonge werknemers in een flexibele arbeidsmarkt**

Foto: Pxhere.com

Jonge wetenschappers moeten lange adem hebben

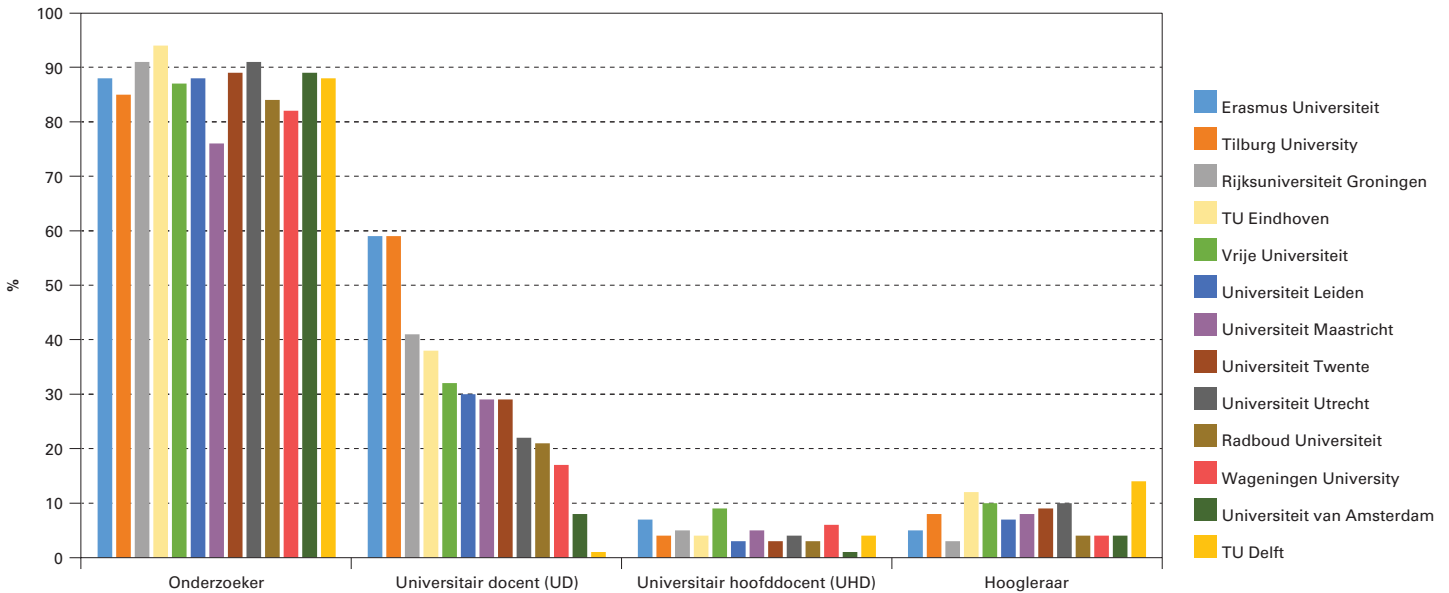
NELLEKE VAN DEN BROEK-HONINGH & ALEXANDRA VENNEKENS

Binnen de academische wereld is geen plek voor iedereen die er wil blijven werken. Vooral jonge wetenschappers hebben vaak meerdere tijdelijke contracten na elkaar en moeten zich keer op keer bewijzen voordat ze kans maken op een vast contract. Nederlandse universiteiten kennen bovendien veel meer tijdelijke werknemers dan in de meeste andere Europese landen.

Hoogleraar word je niet zomaar. Daar gaat een lange weg aan vooraf. Een wetenschappelijke carrière begint veelal met een promotietraject. Met een succesvol afgesloten promotietraject laat een onderzoeker zien dat zij of hij in staat is zelfstandig onderzoek te doen. Volgens onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wil 38 procent van de gepromoveerden het liefst werkzaam blijven in de academische wereld, maar binnen de academische wereld is lang niet genoeg plek voor iedereen die wil blijven. Zij die na hun promotie kunnen blijven werken binnen de academische wereld hebben vaak meerdere tijdelijke contracten na elkaar, voordat ze een vaste positie kunnen bemachtigen of op zoek moeten naar een carrière buiten de academische wereld.

De afgelopen jaren is er veel discussie over de vele tijdelijke contracten bij de universiteiten. In 2018 heeft 41 procent van de medewerkers in dienst van de universiteiten (inclusief promovendi) een tijdelijk contract, wat een stuk hoger ligt dan het gemiddelde percentage voor Nederlandse werknemers (27 procent). Tijdelijke contracten maken het makkelijker voor organisaties om zich aan te passen aan (financiële) veranderingen en in het geval van universiteiten kunnen die veranderingen substantieel zijn door bijvoorbeeld dalende studentenaantallen. Een nadeel van tijdelijke contracten is, dat ze financiële onzekerheid voor medewerkers veroorzaken en daarnaast

Figuur 1. Percentage personen met een tijdelijk contract bij universiteiten per functie, 2018 (gerangschikt op percentages tijdelijke contracten universitair docent)

Noot: Onder promovendi is het aandeel tijdelijke contracten 100%; deze functiegroep is daarom niet in de grafiek opgenomen.

Bron: Feiten en Cijfers Personeel VSNU (2018), bewerking Rathenau Instituut.

kan baanonzekerheid ongunstig zijn voor het psychisch welzijn van mensen. Uit onderzoek blijkt dat 80 procent van de universiteitsmedewerkers met een tijdelijk contract onzekerheid ervaart als gevolg van het tijdelijk contract. Vanwege de Covid-19-crisis komt er nog een extra probleem bij. Door de Covid-19-crisis lopen onderzoeken vertraging op, terwijl verlenging van de aanstelling lang niet altijd mogelijk is, door het maximum dat gesteld is aan de duur van tijdelijke contracten. Daarnaast bestaat de vrees bij universiteiten dat de toestroom van buitenlandse studenten fors kan afnemen. Dit zorgt voor nog meer onzekerheid. De Vereniging van Universiteiten (VSNU) heeft recentelijk de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gevraagd om samen met de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te komen met een oplossing voor dit probleem.

In deze bijdrage willen wij een overzicht geven hoe de verhouding tussen tijdelijk en vast werk zich binnen de universiteiten heeft ontwikkeld, hoe zich dat verhoudt tot andere landen in Europa en welke consequenties dat vooral voor jonge onderzoekers heeft.

Lange periode van tijdelijke contracten

Een wetenschappelijke carrière kent na de promotie grofweg de volgende stappen. Allereerst werken net gepromoveerde onderzoekers vaak als onderzoeker. Daarna kunnen ze universitair docent (UD) worden, vervolgens universitair hoofddocent (UHD) en tot slot hoogleraar (ook wel professor genoemd). In Nederland ligt de leeftijd waarop iemand promoveert en doorstroomt naar een functie als onderzoeker gemiddeld op 29,5 jaar. Daarna volgt doorgaans een lange periode met verschillende tijdelijke functies als onderzoeker. De gemiddelde leeftijd waarop een onderzoeker doorstroomt naar een positie als universitair docent is 37 jaar. Als iemand geluk heeft, vindt hij of zij een vaste positie als universitair docent. Echter, in de praktijk heeft één op de vier universitair docenten dan nog steeds een tijdelijk contract. De universiteiten voeren voor universitair docenten een zeer verschillend beleid. Er zijn universiteiten waarbij 59 procent van de universitair docenten een tijdelijk contract heeft, maar ook universiteiten waar dit slechts 1 procent is (zie figuur 1). Gemiddeld is een medewerker 42 jaar als hij of zij doorstroomt van universitair docent naar universitair hoofddocent. Als universitair hoofddocent ben je veelal verzekerd van een vaste baan: gemiddeld 97 procent heeft dan een vast contract.

De lange periode van tijdelijke contracten na de promotie brengt voor jonge wetenschappers veel onzekerheid met zich mee. In de periode als onderzoeker zal hij of zij gemiddeld tenminste vier keer als beste uit het selectieproces moeten komen bijvoorbeeld bij een sollicitatie of beursaanvraag, om zijn of haar academische loopbaan te kunnen vervolgen. Deze periode valt

Foto: Ruben Nijveld/Flickr

doorgaans samen met een leeftijdsfase waarin veel gebeurt. Mensen willen bijvoorbeeld een huis kopen en/of een gezin stichten. Een tijdelijk contract kan een belemmering vormen voor het kopen van een huis. Daarbij komt dat het door de wetgeving veelal ook niet mogelijk is de opeenvolgende contracten bij dezelfde universiteit te hebben, zodat het lastig kan zijn te bepalen waar je het best kunt gaan wonen. Al met al geen gemakkelijke situatie voor jonge onderzoekers.

Meer tijdelijke contracten

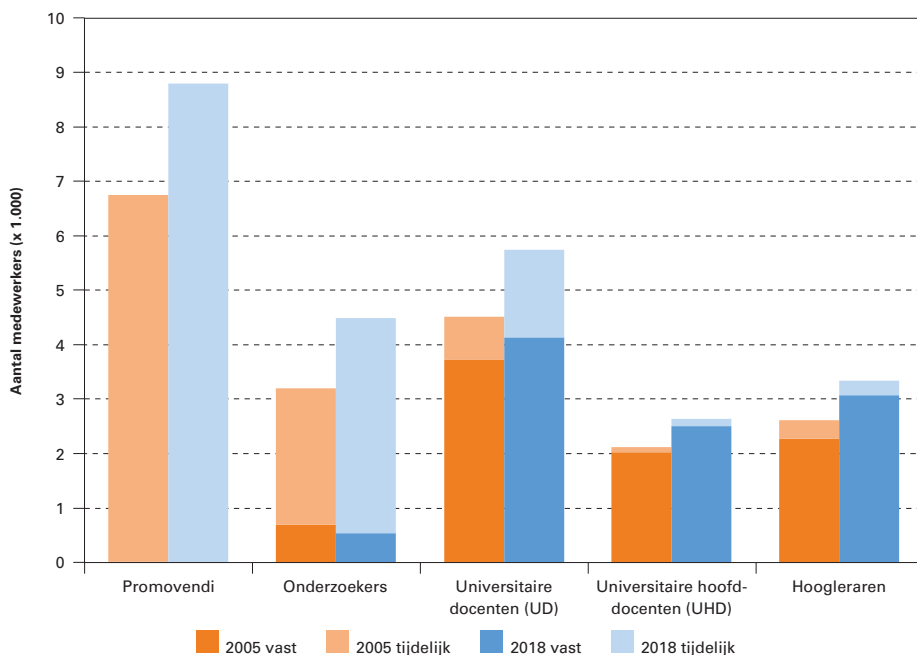
De afgelopen jaren is het aantal werknemers aan de universiteiten gegroeid. Ook het aantal tijdelijke contracten is flink toegenomen. Het aantal promovendi – die per definitie een tijdelijk contract hebben, omdat dit als een opleidingsfunctie gezien kan worden – is in twintig jaar tijd bijna verdrievoudigd. In 1998 betrof het aantal promovendi 2875 fte (fulltime equivalenten) en in 2018 8492 fte. Ook bij de andere functies zien we een stijging van het aantal tijdelijke contracten.

Omdat niet alleen het aantal tijdelijke contracten is gestegen, maar ook het aantal vaste aanstellingen, hebben we in figuur 2 de ontwikkeling weergegeven van het aantal tijdelijke en vaste contracten per functiecategorie tussen 2005 en 2018. Als we naar de totalen kijken zijn er in deze periode vooral veel (postdoctoraal) onderzoekers (40 procent meer) en promovendi bijgekomen (30 procent meer). Bij de andere functies zijn de aantallen ook gestegen, maar minder hard. Kijken we vervolgens naar het percentage tijdelijke contracten, dan zien we dat dit het sterkst is gestegen bij (postdoctoraal) onderzoekers en bij universitair docenten. Dit percentage steeg bij beide met 10 procentpunten. Bij de (postdoctoraal) onderzoekers ligt het aandeel tijdelijke contracten dan ook heel hoog, op 88 procent in 2018. Opvallend is dat ook bij de universitair docenten – een functie waarin een onderzoeker zich al in behoorlijke mate bewezen heeft – het percentage tijdelijke contracten sterk gestegen is.

Het percentage tijdelijke contracten stijgt over de periode 2005-2018 niet alleen maar. Zo dalen de tijdelijke contracten in de periode 2016-2018 bij de universitair docenten bijvoorbeeld van 31 procent naar 28 procent. De oorzaak van de daling is niet precies bekend. De daling die in 2017 ingezet is, kan te maken hebben met de hoogconjunctuur, maar kan ook een gevolg zijn van de Wet werk en zekerheid (uit 2015) of van de gemaakte cao-afspraken (in 2015). Hierin is afgesproken om het percentage tijdelijke dienstverbanden van vier jaar of korter voor het totaal van de hoogste functies samen terug te brengen tot 22 procent (berekend op basis van fte's). In 2018 is dit percentage 16 procent en wordt dus aan de gemaakte cao-afspraken voldaan. Het is daarom de vraag of de komende jaren op basis hiervan een verdere daling te verwachten is.

De toename van tijdelijke contracten bij de universiteiten in de afgelopen periode is niet uitzonderlijk. Cijfers over alle werknemers van alle economische sectoren in Nederland laten voor deze periode een vergelijkbare stijging zien. Ook

Figuur 2. Aantal tijdelijke en vaste medewerkers per functiecategorie in 2005 en 2018

Notities: UD: universitair docent, UHD: universitair hoofddocent.

Bron: WOPI (2005) en Feiten en Cijfers Personeel VSNU (2018), bewerking Rathenau Instituut.

de recente lichte daling in het aandeel tijdelijke contracten bij de universiteiten komt overeen met de landelijke trend.

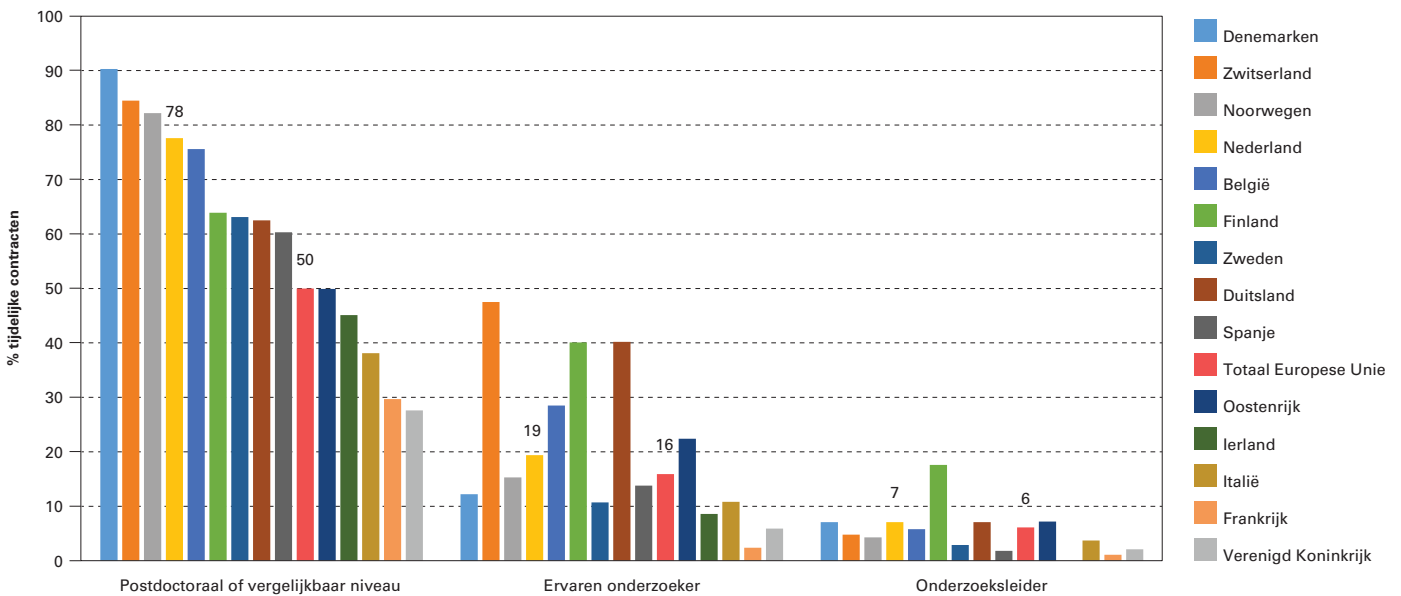
Is Nederland een uitzondering?

Als we kijken naar alle werknemers in de hele economie, dan is Nederland Europees gezien één van de landen met het hoogste percentage tijdelijke medewerkers. De vraag is of dat ook voor de universiteiten geldt. Hoewel internationale vergelijkbare cijfers moeilijk vindbaar zijn biedt een redelijk recente Europese studie uitkomst. Hierin is respondenten van hogeronderwijsinstellingen via een vragenlijst gevraagd in welke carrièrefase zij zitten. Deze studie laat zien dat het aandeel tijdelijk personeel in Nederland voor onderzoeksfuncties in alle carrièrefasen hoger ligt

Foto: Luc Mercelis/Flickr

Figuur 3. Percentage tijdelijke contracten bij hogeronderwijsinstellingen in Europa per functiegroep, 2016

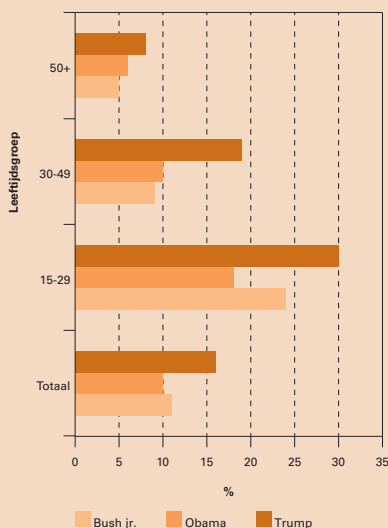
Notities: Totaal Europese Unie = 28 landen. In de studie is respondenten gevraagd aan te geven in welke carrièrefase zij zitten. In de studie wordt het percentage opgedeeld in vaste contracten, tijdelijke contracten, "self employed" contracten en geen contract. De laatste twee categorieën zijn voor de genoemde landen heel klein (<2%).

Bron: European Commission, MORE3 study, bewerking Rathenau Instituut.

demodata

DE AFSCHRIKKENDE WERKING VAN TRUMP
 Amerikanen zijn niet de bewoners die kunnen bogen op een sterke emigratiegeneigdheid. De Verenigde Staten vormen immers het favoriete doel van vele immigranten en ook Trump wil graag de indruk geven dat de VS het beste land op aarde is. Een recente peiling van Gallup geeft aan dat Trump juist Amerikanen afstoot: tijdens het presidentschap van Bush jr. en Obama schommelde de emigratiewens rond de 10 procent. Met de komst van Trump is deze emigratiegeneigdheid fors verhoogd, vooral onder jongeren (30% wil permanent weg), vrouwen (20%) en de onderkant van de samenleving (30%). Mocht men de daad bij het woord voegen dan zullen velen naar Canada verhuizen (populair bij een kwart van de Amerikanen).

Emigratiewensen van Amerikanen tijdens drie presidentschappen

Bron: Gallup (2019).

dan het EU-28 gemiddelde. Vooral het verschil bij de fase direct na de promotie is groot (postdoctoraal of vergelijkbaar niveau, nog niet onafhankelijk; zie figuur 3): in Nederland heeft van deze groep 78 procent een tijdelijk contract en het EU-28 gemiddelde is 50 procent, een verschil van 28 procentpunten. Voor de latere carrièrefasen (ervaren onderzoeker en onderzoeksleider; zie figuur 3) ligt het percentage tijdelijke contracten in Nederland ook hoger dan het EU-28 gemiddelde, maar zijn de verschillen veel minder groot (respectievelijk 3,5 en één procentpunt). Nederland heeft dus vooral veel meer tijdelijke contracten in de fase direct na de promotie.

Lange adem

De vraag die de laatste jaren opkomt is of de onzekerheid bij het verwerven van een positie in de wetenschap niet te ver is doorgeschoten. De discussie in Nederland over de tijdelijke contracten bij universiteiten concentreert zich vooral op de fase na de promotie. Dit is begrijpelijk gezien de stijging van het percentage tijdelijke contracten door de jaren heen in deze fase en omdat Nederland hierin ook het meest verschilt van andere Europese landen. Ook de duur van de onzekerheid en de levensfase spelen mee in de discussie. De lange periode van tijdelijke contracten na de promotie brengt voor jonge wetenschappers veel onzekerheid met zich mee. En dat in een periode in hun leven waarin velen een huis willen kopen of een gezin willen stichten. Door de wetgeving is het veelal ook niet mogelijk om de opeenvolgende contracten bij dezelfde universiteit te hebben, zodat onderzoekers bij verschillende universiteiten moeten solliciteren en werken en dus ook op die manier flexibel moeten zijn.

Mogelijk zal het percentage tijdelijke contracten bij de universiteiten de komende jaren verder afnemen, bijvoorbeeld door de recente wetten op het gebied van arbeid of door de inspanningen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, die aangegeven heeft met de

universiteiten in gesprek te willen over het aantal tijdelijke dienstverbanden. Maar voorlopig moeten jonge wetenschappers vooral geduld hebben, flexibel zijn en een lange adem hebben, willen ze kans maken op een vaste positie binnen de universiteit.

Nelleke van den Broek-Honingh, Rathenau Instituut, e-mail: n.vandenbroekhoningh@rathenau.nl
Alexandra Vennekens, Rathenau Instituut, e-mail: a.vennekens@rathenau.nl

LITERATUUR:

- CBS (2020), Gepromoveerdenonderzoek 2019. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- FNV (2019), Werkdruk Universiteiten: onderzoeksresultaten. Utrecht: FNV.
- Rathenau Instituut (2014), Onrust en rumoer in de Nederlandse wetenschap. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Rathenau Instituut (2020), Factsheet Vrouwen in de Wetenschap. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Verwey Jonker Instituut (2016), Literatuurstudie werkgevers over vast en flexibel personeel. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- WRR (2020), Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht. WRR-Rapport 102, Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

De geluksparadox van de verstedelijking

MARTIJN HENDRIKS

De wereld en Nederland in het bijzonder zijn in rap tempo aan het verstedelijken. Terwijl verstedelijking in ontwikkelingslanden leidt tot meer geluk, zijn in verscheidene ontwikkelde landen, waaronder Nederland, mensen op het platteland gemiddeld genomen gelukkiger. Dit komt deels door een selectie van relatief ongelukkige mensen in steden, maar ook door de stedelijke leefomgeving zelf.

Wereldwijd is het aandeel mensen dat in een stedelijke omgeving woont gegroeid van 30 procent in 1950 naar 55 procent in 2018, met de verwachting dat deze verder groeit naar 68 procent in 2050. Ook Nederland verstedelijkt. Het Planbureau voor de Leefomgeving schat dat de bevolking van Nederland met een miljoen mensen groeit tot 2035 en dat daarvan bijna drie kwart terecht zal komen in de grote en middelgrote steden (gemeenten met ten minste 100.000 inwoners), terwijl kleinere gemeenten aan de rand van het land juist krimpen. In ontwikkelingslanden wordt de stedelijke groei vooral veroorzaakt door binnenlandse migratie vanuit de periferie (dorp en platteland). In Nederland komt de verstedelijking juist door een grotere natuurlijke aanwas in steden en doordat immigranten vaker in de stad gaan wonen. Gegeven deze trend tot verstedelijking is een belangrijke vraag hoe het geluksgevoel in de stad zich verhoudt ten opzichte van de periferie.

Verskil in geluk tussen stad, dorp en platteland

Grootschalig onderzoek (zie kader) laat zien dat wereldwijd mensen in steden gemiddeld genomen gelukkiger zijn, of minder ongelukkig, dan mensen in de periferie. Op een schaal van 0 tot 10 beoordelen stedelingen hun kwaliteit van leven gemiddeld met een 5,5, dorpingen met een 5,3 en plattelandsbewoners met een 5,1. Ook ervaren stedelingen een hoger emotioneel welzijn dan mensen op het platteland, waaronder meer positieve emoties zoals genot en plezier en minder negatieve emoties zoals bezorgdheid, verdriet en boosheid. Dorpingen hebben wereldwijd een hoger emotioneel welzijn dan plattelandsbewoners maar een lager emotioneel welzijn dan stedelingen. Het patroon in Nederland verschilt van dit wereldwijde patroon. In Nederland beoordelen stedelingen hun kwaliteit van leven gemiddeld met het rapportcijfer 7,3, wat significant lager is dan plattelandsbewoners die hun kwaliteit van leven gemiddeld met een 7,7 beoordelen. Dorpingen in Nederland beoordelen hun geluk gemiddeld met een 7,4. Het geluksamiddelde van dorpingen verschilt niet significant van stedelingen maar is wel significant lager dan dat van plattelandsbewoners. Ook ervaren Nederlanders op het platteland een hoger emotioneel welzijn dan in steden en dorpen. Het is dan ook niet verrassend dat uit de 'Atlas voor Gemeenten' blijkt dat de gemeenten met het laagste gemiddelde geluk in de periode 2001-2015 vier grote steden zijn: Rotterdam, Amsterdam, Arnhem en Den Haag.

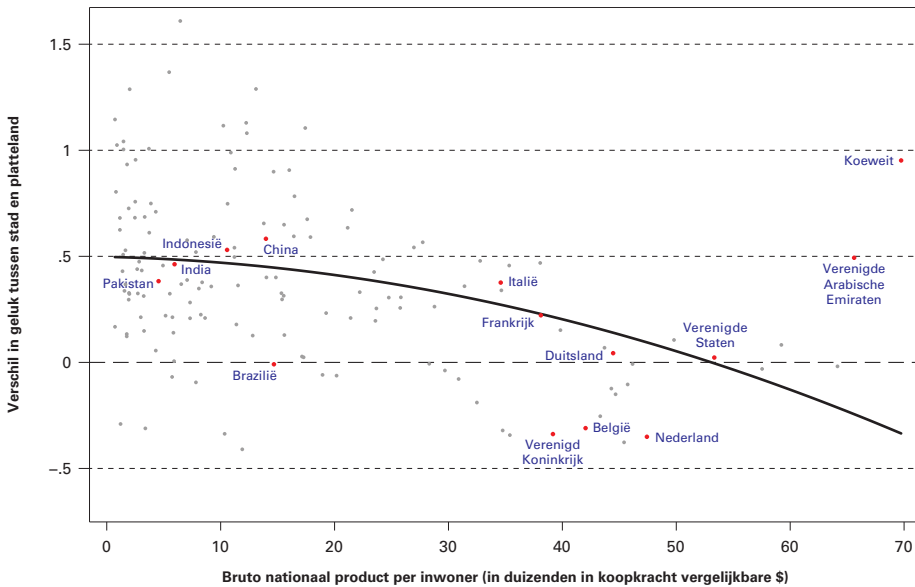
Foto: Bert Kaufmann/Flickr

Het vervolg van dit artikel richt zich op het verschil in geluk tussen de stad en het platteland (dorpingen zijn niet opgenomen in de hiernavolgende analyses) en op de perceptie van kwaliteit van leven als de geluksmaat.

ONDERZOEK EN DATA OVER GELUK EN STEDELIJKHEID

Voor dit onderzoek (Burger et al., 2020), is gebruik gemaakt van data van de Gallup World Poll 2014-2018. De steekproef bevat 774.418 respondenten uit 150 landen waaronder 5.993 personen in Nederland. Geluk heeft een cognitieve en een affectieve component. De cognitieve component is hier gemeten door mensen te vragen de kwaliteit van hun leven te evalueren met een rapportcijfer waarbij 0 het slechtst mogelijke leven is en 10 het best mogelijke leven. De emotionele component (emotioneel welzijn) is gemeten door mensen te vragen hoe vaak men positieve emoties (genot en plezier) en negatieve emoties (bezorgd, verdrietig, en boos) ervaart. In het onderzoek is gevraagd of de respondent woonachtig is in de stad (inclusief buitenwijken), op het platteland, of in een dorp. De in dit artikel gebruikte classificatie is gebaseerd op de door de respondenten gegeven antwoorden. Wereldwijd gaf 41 procent van de respondenten aan in de stad te wonen, 33 procent in een dorp en 26 procent op het platteland. In Nederland gaf 34 procent van de respondenten aan in de stad te wonen, 9 procent op het platteland en 57 procent in een dorp. Voor een deel van de steekproef was ook objectieve informatie over de mate van stedelijkheid van de leefomgeving beschikbaar. Het gebruik van deze objectieve maat leidt tot vergelijkbare resultaten. Weegfactoren zijn gebruikt om de data nationaal representatief te maken voor de kenmerken geslacht, leeftijd, huishoudgrootte, opleidingsniveau en socio-economische status. Vervolgens zijn de data naar bevolkingsomvang gewogen.

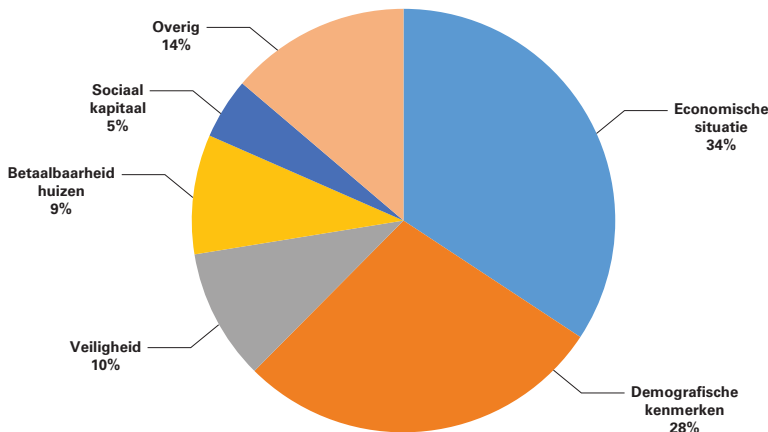
Figuur 1. Verband tussen economische welvaart en het geluksverschil tussen stad en platteland per land

Noot: Elk datapunt is een land. De landsnamen zijn weergegeven van de 5 grootste westerse en niet-westerse landen, de twee landen met het hoogste BNP per inwoner in de dataset en van Nederland en België. De zwarte lijn geeft het verband weer tussen het BNP per inwoner en het geluksverschil tussen stad en platteland.

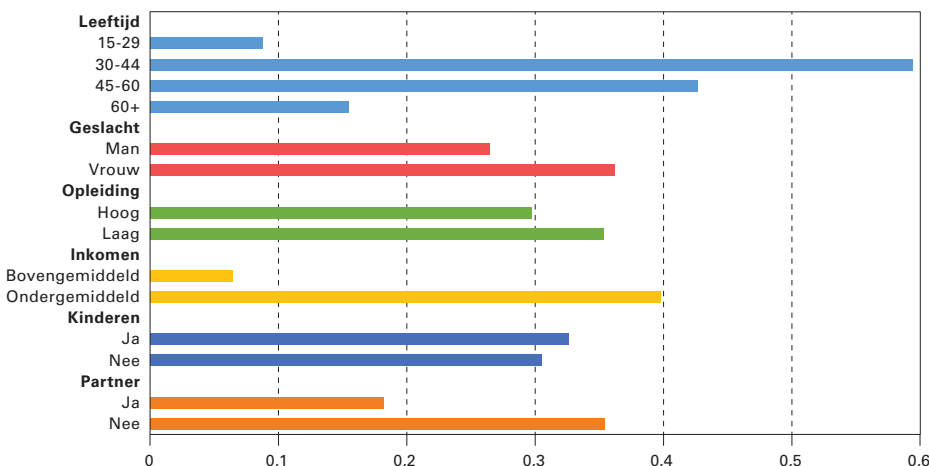
Bron: Op basis van Burger et al. (2020).

Figuur 2. Verklaringen voor het lagere geluk van stedelingen ten opzichte van plattelandsbewoners in Nederland

Noot: Economische situatie is een index van het huishoudinkomen, voldoende geld om in basisbehoeften te voorzien en arbeidsstatus (werkloos of niet). Demografische kenmerken bevat leeftijd, geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau en het hebben van een partner en/of kinderen. Betaalbaarheid huizen refereert aan of men huizen betaalbaar acht. Sociaal kapitaal is een index van sociale steun en maatschappelijke participatie. Veiligheid is een index van het gevoel van veiligheid in de buurt en of men in het afgelopen jaar slachtoffer is geweest van diefstal of geweld.

Figuur 3. Het geluksverschil tussen stedelingen en plattelandsbewoners per subgroep in Nederland (op een schaal van 0-11; berekend als geluksniveau plattelandsbewoners minus geluksniveau stedelingen)

Noot: De resultaten zijn berekend op basis van multivariate regressieanalyses met geluk als afhankelijke variabele en als onafhankelijke variabelen een stad vs. platteland-dummy (met waarde 0 of 1), het demografische kenmerk (bijv. leeftijd), jaardummies en de interactie tussen het demografische kenmerk en de stad vs. platteland-dummy. Voor elk demografisch kenmerk (leeftijd, geslacht, etc.) is een aparte regressieanalyse uitgevoerd.

Figuur 1 illustreert dat de verhouding in geluk tussen de stad en het platteland afhangt van het welvaartsniveau van het land. In de minst welvarende landen zijn stedelingen gemiddeld een half punt gelukkiger op de 11-puntsschaal. Het geluksvoordeel van steden verdwijnt echter naarmate het welvaartsniveau van landen toeneemt. De gebogen lijn suggereert dat het geluksvoordeel van steden iets sneller afneemt bij welvaartsgroei in meer welvarende landen. In welvarende landen als België, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Canada, Nieuw-Zeeland en dus ook Nederland is men op het platteland zelfs gelukkiger dan in steden. Een belangrijke verklaring voor deze rol van welvaartsniveau is dat rurale en stedelijke gebieden in minder welvarende landen meer verschillen in inkomen, economische mogelijkheden en de kwaliteit van publieke voorzieningen. Dit nadeel van rurale gebieden wordt kleiner of verdwijnt zelfs naarmate de digitale infrastructuur en transportmogelijkheden verbeteren door een hogere welvaart.

Verklaringen voor de verschillen in geluk in Nederland

Bovenstaande inzichten suggereren een paradox in Nederland en verscheidene andere welvarende landen: de verstedelijking zet door terwijl men op het platteland gemiddeld genomen gelukkiger is dan in steden. Aan de ene kant kan het lagere geluk in steden komen door de kwaliteit van de leefomgeving. Steden bieden voordelen zoals meer voorzieningen, maar ook veel nadelen zoals meer files, vervuiling, criminaliteit en een lagere sociale cohesie. Steden zijn ook duurder om in te wonen. Aan de andere kant kan het lagere geluk in steden worden verklaard doordat relatief ongelukkige demografische groepen zoals alleenstaanden en immigranten vaker in steden wonen. Figuur 2 illustreert in welke mate verschillende soorten factoren het geluksverschil tussen de stad en het platteland in Nederland verklaren. Het geluksverschil van vier tienden tussen stedelingen en plattelandsbewoners kan voor 34 procent worden verklaard door de betere economische situatie van plattelandsbewoners. Ze hebben gemiddeld genomen hogere inkomens, zijn minder vaak werkloos en kunnen beter in hun basisbehoeften voorzien. Ongeveer 28 procent van het geluksverschil kan worden verklaard door het feit dat er in steden relatief meer mensen wonen met demografische kenmerken die geassocieerd zijn met lager geluk, zoals een migratieachtergrond en alleenstaand zijn. Het lagere gevoel van veiligheid in steden verklaart 10 procent van het geluksverschil, de lagere betaalbaarheid van huizen 9 procent en het lagere sociaal kapitaal 5 procent. Nog 14 procent blijft onverklaard omdat door databeperkingen niet alle mogelijke verklaringen konden worden meegenomen in deze analyse, zoals de rol van files en vervuiling. De bevindingen suggereren dat een substantieel deel van het geluksverschil tussen stad en platteland kan worden verklaard doordat steden worden bevolkt door een selectie van minder gelukkige demografische groepen. Echter, een substantieel deel lijkt ook te kunnen worden toegeschreven aan kenmerken van de leefomgeving zoals huizenprijzen, veiligheid, sociaal kapi-

taal en economische mogelijkheden. De rol van deze kenmerken lijken vooral toe te schrijven aan de leefomgeving aangezien er in de statistische analyse rekening is gehouden met effecten van verschillende demografische kenmerken (leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, migratieachtergrond en de gezinssituatie).

Wie is waar gelukkig in Nederland?

De stad past beter bij de ene mens dan bij de andere en hetzelfde geldt voor het platteland. Figuur 3 toont de verhouding in geluk tussen de stad en het platteland voor verschillende demografische subgroepen in Nederland. Op het platteland zijn 30-44 jarigen gemiddeld bijna zes tienden gelukkiger op de 11-puntsschaal dan hun leeftijdsgenoten in steden. Ook 45-60 jarigen zijn ruim vier tienden gelukkiger op het platteland dan in de stad. De 15-29 jarigen en 60-plussers zijn echter niet significant gelukkiger op het platteland dan in de stad. Het geluksverschil is ook inkomensafhankelijk; mensen met hoge (huishoud)inkomens zijn niet gelukkiger op het platteland maar mensen met lage inkomens wel. Zowel mannen als vrouwen, hoger en lager opgeleiden, personen met en zonder kinderen onder de 15 jaar en personen met of zonder partner zijn significant gelukkiger op het platteland. Samenvattend kan worden gesteld dat alle geanalyseerde demografische groepen gelukkiger zijn op het platteland behalve 15-29 jarigen, 60-plussers en mensen met bovengemiddelde inkomens. Aangezien 15-29-jarigen en 60-plussers juist minder hoge inkomens hebben, wordt het geluksvoordeel van het platteland nog groter voor 30-60 jarigen wanneer gecorrigeerd wordt voor hun hogere inkomensniveau. Ook wordt het geluksvoordeel van het platteland voor mensen met lage inkomens nog groter wanneer wordt gecorrigeerd voor leeftijd.

Conclusie

Waarom zijn in Nederland bewoners van het platteland gelukkiger dan stedelingen terwijl elders in de wereld het geluksverschil juist omgekeerd is? In Nederland wordt dit verschil gedeeltelijk verklaard door verschillen in de demografische samenstelling van steden en het platteland. Het wordt echter ook gedeeltelijk verklaard door karakteristieken van de stedelijke leefomgeving. Vooral de mindere economische situatie van stedelingen speelt hierbij een belangrijke rol. Andere oorzaken gerelateerd aan de leefomgeving zijn dat stedelingen zich minder veilig voelen, de huizen minder betaalbaar zijn en dat stedelingen minder sociaal kapitaal hebben. Op het platteland is men gelukkiger ongeacht het geslacht, het opleidingsniveau en de gezinssituatie. Ook 30-60-jarigen en mensen met inkomens onder het gemiddelde zijn doorgaans gelukkiger op het platteland. Echter zijn 15-29-jarigen, 60-plussers en mensen met bovengemiddelde inkomens doorgaans ongeveer even gelukkig in de stad als op het platteland. Mogelijke verklaringen zijn dat de populatie van 15-29-jarigen doorgaans meer hecht aan uitgaansgelegenheden die vaker in de stad te vinden zijn en mensen met bovengemiddelde inkomens beter in staat zijn een betaalbare woning te vinden in de stad. Bovenstaande bevindingen zijn gebaseerd op statistische verbanden die niet

per sé causaal hoeven te zijn. De bevindingen zijn echter in lijn met empirische onderzoeksbevindingen in westerse landen dat mensen die naar de stad trekken doorgaans niet gelukkiger zijn na hun verhuizing, al is dit nog niet specifiek voor Nederland onderzocht. Een uitzondering is echter dat jongeren wel regelmatig gelukkiger worden van een verhuizing naar de stad, wat consistent is met de bevinding dat 15-29-jarigen niet gelukkiger zijn op het platteland.

Een belangrijke implicatie voor beleidsmakers is dat de paradox tussen verstedelijking en het lagere geluksniveau in steden aandacht vereist. Vanuit een beleidsperspectief zou het interessant zijn om te kijken hoe men het wonen op het platteland meer kan stimuleren, vooral in kleine gemeenten die aan het krimpen zijn, en of dit het geluk van de mensen die naar het platteland verhuizen bevordert en geen negatief effect met zich meebrengt voor de huidige plattelandsbewoners. Een complicatie hierbij is natuurlijk wel dat het om wonen in het buitengebied gaat, dorpsbewoners zijn gemiddeld genomen immers niet gelukkiger dan stedelingen. En om het plattelandskarakter van het buitengebied te bewaren wordt daar over het algemeen juist geen woningbouw toegestaan.

Martijn Hendriks, Erasmus Universiteit
Rotterdam, e-mail: hendriks@ese.eur.nl

LITERATUUR:

- Burger, M., P. Morrison, M. Hendriks en M. Hoogerbrugge (2020), Urban-Rural Happiness Differentials across the World. In: *World Happiness Report 2020*, New York: UN Sustainable Development Solutions Network, pp. 67-94.
- Burger, M., M. Hendriks, G. Marlet, F. van Oort, R. Ponds en C. van Woerkens (2017), De geluksatlas. In: *Atlas voor gemeenten 2017*, Nijmegen: VOC Uitgevers, pp. 13-28.
- Hoogerbrugge, M. en M. Burger (2020), The urban happiness paradox: evidence from migration patterns in Great Britain. Working paper, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Om inzichtelijk te maken aan welke factoren de verschillen in geluk tussen steden en het platteland kunnen worden toegeschreven is een zogenaamde tweevoudige Oaxaca-Blinder-decompositieanalyse uitgevoerd. Deze decompositiemethode wordt veel gebruikt om te verklaren waarom een kloof in gemiddelde uitkomsten tussen twee groepen zich voordoet. De volgende verklarende factoren zijn opgenomen in de analyse: economische situatie, demografische kenmerken, veiligheid, betaalbaarheid van huizen en sociaal kapitaal.

Foto: Hindrik Sijens/Flickr:

Jonge werknemers in een flexibele arbeidsmarkt

De start van het werkzame leven verandert. Jonge werknemers hebben tot op latere leeftijd een flexibele arbeidsrelatie met hun werkgever. Hierdoor genieten zij aan het begin van hun volwassen leven minder baan- en inkomenszekerheid dan voorgaande generaties.

'Snowflakes' worden ze in debatten in de media graag denigrerend genoemd, jonge Nederlanders die zich beklagen over hun huidige maatschappelijke positie en hun mogelijkheden om op eigen benen te gaan staan. Anderzijds wordt diezelfde jonge generatie regelmatig een gebrek aan realiteitszin verweten. Jongeren zouden lijden aan het 'Peter-Pan-syndroom' en volwassen keuzes het liefst zo lang mogelijk uitstellen. Hoe zit het nu werkelijk? Stellen jongeren zich aan? Daar waar het hun werkzame leven betreft tonen gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat er wel degelijk iets aan de hand is.

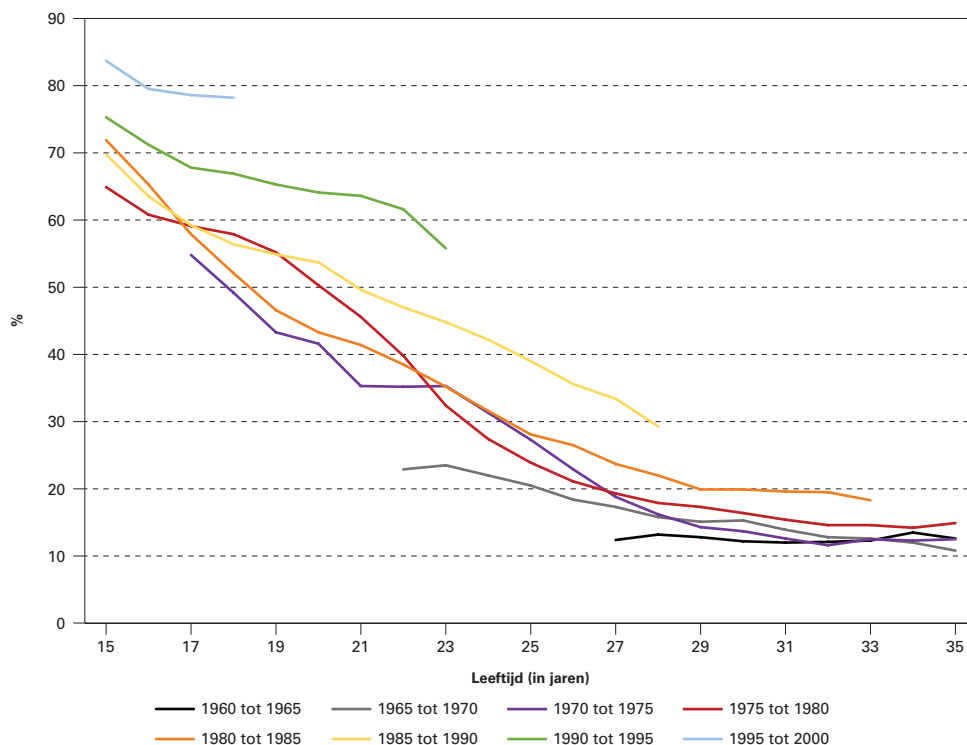
De Nederlandse arbeidsmarkt is de afgelopen decennia in rap tempo 'geflexibiliseerd'. Tegenwoordig heeft één op de vijf werknemers in Nederland een flexibele arbeidsrelatie met zijn of haar werkgever. Er is volgens het CBS sprake van een flexibele arbeidsrelatie wanneer de overeenkomst tussen werknemer en werkgever minder baan- en inkomenszekerheid biedt dan eentje op basis van een 'vast' contract. De term 'flexwerker' verwijst dus naar een tamelijk heterogene groep werknemers die ofwel werkzaam zijn op basis van een tijdelijk dienstverband (bepaalde duur), als oproep- of

uitzendkracht of op basis van een dienstverband zonder gegarandeerde uren (het 0-uren contract). In Nederland zijn het vooral werknemers onder de 35 jaar die werkzaam zijn op basis van een flexibele arbeidsovereenkomst.

Intrede op de arbeidsmarkt was natuurlijk altijd al een spannende en onzekere periode in de levensloop. En in de meeste gevallen volgt na een periode van flexibele arbeidsrelaties meer financiële stabiliteit in de vorm van een vast dienstverband. Maar bij jongere generaties gebeurt dit wel pas op latere leeftijd dan bij de (wat) oudere generaties (zie de figuur). Een aanzienlijk deel van hen werkt tot laat in de twintig in een flexibel dienstverband. Daarbij lijkt voor een bepaalde groep werknemers, met name zij die routinematig of lager geschoold werk uitvoeren, een flexibel dienstverband de nieuwe norm te worden.

In het publieke debat wordt de groei in het aandeel jonge flexwerkers soms verklaard vanuit het idee dat jonge werknemers behoefte hebben aan een andersoortige relatie met hun werkgever. Voor flexibele werknemers ouder dan 25 lijkt dit argument echter niet op te gaan. Uit vragenlijstgegevens van TNO blijkt dat slechts

Aandeel jonge werknemers met een flexibele arbeidsrelatie naar leeftijd, uitgesplitst per geboortecohort

Bron: CBS, Statline.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Nico van Nimwegen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

een klein deel van de flexwerkers tussen de 25-45 jaar flexibiliteit prefereert boven een vast contract. Flexwerk heeft voor werknemers een aantal belangrijke nadelen. Zo ontvangen flexibel aangestelde werknemers gemiddeld minder loon en blijft de groei van dit loon achter bij dat van vaste krachten. Daarnaast is het voor flexwerkers moeilijker om door te groeien vanuit hun huidige functie en wordt er doorgaans minder in hen geïnvesteerd als het gaat om training en opleiding. Daar waar het hun werkzame leven betreft maken die 'zeurende sneeuwvlokjes' dus eigenlijk wel een goed onderbouwd punt.

Lin Rouvroye, NIDI-KNAW en Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: rouvroye@nidi.nl

LITERATUUR:

- Schippers, J. (2019), *Jongeren en de arbeidsmarkt van (over)morgen*. Arnhem: NSvP.